

Professor Arne Jon Isachsen

8. september 2004

Kundeseminar DnB Nor

HVA SKJER I ØKONOMIEN?

DISPOSISJON

1. NOEN ÅRSTALL
2. AKKURAT NÅ
3. NOEN TALL
4. NÆRMERE OM AMERIKA
5. LITT OM EUROPA
6. HVA SKJER I NORGE?

1. NOEN ÅRSTALL

- 1648: Tredveårskrigen slutt. Maktbalanse det nye begrep
- 1776: George Washington – Amerika blir uavhengig
- 1789: Bastillen – Franske revolusjon
- 1815: Waterloo – Napoleon er ute. Pax Britannica
- 1918: Første verdenskrig over
- 1945: Andre over – som var en fortsettelse av den første
- 1956: Kruttsjov: “We will bury you.”
- 1957: Sputnik. Og mer matematikk i amerikanske skoler

1962: Cuba-krisen og USA oppdager at de ikke er usårbare

1991: USSR ble stedt til hvile

1990s: George Will: A holiday from history

2001: 11. September: Terrorangrepet på USA

Zbigniew Brzezinski (ZB): “International affairs were significantly affected by 9/11, but more because 9/11 altered America than because it altered the world.” Europa har ikke fått med seg dette

2. AKKURAT NÅ

- **America** is the global pacesetter – no rival in sight
- **Europe** lacks the degree of unity that would enable it to compete politically
- **Japan** is out of the race
- **China** will remain relatively poor for at least two generations
- **Russia** is no longer in the running

Kilde: ZB

Alle land tar sine beslutninger med blick på USA

- Hvor lenge er USA alene konge på haugen?
- Hva slags "legacy" vil USA etterlate seg?
- Sitt hegemoni – hva vil USA bruke det til?
- Hvilken betydning har den enkelte leder?

Vil Kerry som president gjøre stor forskjell?
Retorikken vil endres, hva med innholdet?

Robert Kagan (Paradise & Power):

En mann utstyrt med en kniv, går ikke løs på en farlig bjørn i skogen. Men har han et skikkelig gevær, kan saken stille seg annerledes

Sterke land ser på verden med andre øyne enn svake land. USA legger nå mindre vekt på internasjonale avtaler som regulerer og begrenser utøvelsen av makt

- USA vil bevare sin militære overlegenhet globalt og i alle regioner
- USA er villig til ”pre-emptive action”, dvs. gå til angrep først uten selv å ha blitt direkte provosert
- USA nøyer seg med ”Coalition of the willing”, snarere enn den legitimiteten som FN kan gi
- Er Bush helt spesiell her – eller vil eventuelt Kerry følge i samme fotefar?

Hvem skrev følgende i *Foreign Affairs* høsten 2002?:

”The idea that the power of the United States endangers the interests of European democracies, rather than strengthens and helps shield them, is utter nonsense. American power may harm French pride, but it also helped roll back Hitler, save a blockaded Berlin, defeat communism, and rid the Balkans of a rampaging Slobodan Milosevic.”

Eller: ”I personally felt the war was justified on the basis of Saddam’s decade-long refusal to comply with UN Security council resolutions on WMD.”

3. NOEN TALL,

**... der kanskje noen av dem er litt annerledes enn
hva du hadde tenkt deg?**

- Kina har syvdoblet BNP pr. capita siden 1978
- Kinas BNP på linje med Frankrikes eller Californias
- Investeringsraten i Kina rundt 45 %. Alt for høyt.
- Inflasjon i Kina 4,4 %
- Stort handelsoverskudd mot USA. Lite underskudd i alt
- Største økonomiske problem:
Bankvesenet og konkursmekanismen fungerer ikke.

- EU-25 har 455 millioner innbyggere
- USA har i underkant av 300 mill
- Kina 1,3 mrd. og India om lag 1 mrd.
- I 2050 vil USA ha nærmere en halv milliard, tredje størst (som nå) etter Kina og India (eller motsatt)
- Median-alderen i EU fra 38 år nå, til 53 år i 2050
- I USA holder den seg på 36 år
- Underliggende veksttakt i produktivitet i USA opp fra 1,4 % til 2,4 % på midten av 1990-tallet

- Potensiell vekst i Tyskland 1,5 % (med 10 % arbeidsløshet)
- I 2003 investerte USA
  - 4,7 mrd. dollar i Irland
  - 1,7 mrd. dollar i Kina.
  - 4,1 mrd. dollar i Danmark
  - 1,5 mrd. dollar i India
  - 19,2 mrd. dollar i Nederland
  - 22,4 mrd. dollar i hele Asia

- EU og USA er hverandres viktigste markeder. Seg i mellom har de halvparten av verdens BNP og halvparten av verdenshandelen.
- The years since the fall of the Berlin Wall (1989) have witnessed the greatest period of transatlantic economic integration in history

4. NÆRMERE OM AMERIKA

- Nye: "If our economy fails, we will lose the basis for our hard power as well as our soft"
- Fortsatt solid økonomisk vekst basert på
  - Vekst i produktivitet
  - Befolkningsvekst
- Innvandring – 1.5 mill. i 2003 – og Melting Pot enestående effektiv. Bli amerikanere fort (sml. pakistanere i Norge)
- MEN: 2050 og $\frac{1}{2}$ hvite og $\frac{1}{4}$ hispanic – blir det et dualistisk samfunn (Samuel Huntington, Harvard)?

- American Dream og forskjeller godtas:

Fanget i fattigdom? 60 % ja i EU, 29 % i USA

Er fattige late? 26 % ja i EU, 60 % i USA

- Poenget er ikke hvordan det virkelig forholder seg, men hvordan folk oppfatter tingene

- Gode vilkår for de beste
- Rapper de smarteste fra Resten av Verden
- Robust og endringsvillig
- Innoverer og aksepterer markedsmessige konsekvenser
- MEN: Store og voksende ulikheter. De 20 % fattigste i Japan har det 50 % bedre enn tilsvarende i USA

- Seleksjonsmekanismen ved immigrasjon er forskjellig i USA og Europa. Fravær av gode velferdsordninger i USA
- Svensker som jobber i Norge, er populære
  - Jobber hardt – tjener mer enn hjemme
  - Tilsvarende gode velferdsordninger hjemme
- Mulig konflikt mellom velferdsstatens videre utvikling og et åpent samfunn?
- Vil globalisering føre til mindre velferd?
Eller vil mer velferd stenge for globalisering?

5. LITT OM EUROPA

- EU – et utrolig vellykket prosjekt
  - Fred – etter to verdenskriger
  - Jevn og økende velstand
- MEN: Andre land vokser kjappere

Relativt sett kommer EU dårlig ut

- Lisboa 2010 – som folk smiler av
- Agenda 2010 – som folk gråter over
  - Mandagsdemonstrasjonene i Tyskland

- Produktiviteten er det ikke noe i veien med

	Frankrike	USA
BNP pr. arbeidstime	100	102
Antall timer på jobb	100	118
gir BNP pr. arbeidstaker	100	121
Sysselsettingsgrad	100	115
gir BNP pr. innbygger	100	140

- Jobber færre timer i året. Greit
- Større arbeidsløshet. Ugreit
- For tidlig pensjonering. Ugreit
  - Jacques Chirac er blant de ytterst få franskmenn over 70 år med fulltidsjobb

De smarteste forsvinner: Ugreit

- 400.000 europeere med Ph.D. arbeider i USA.
Hvorfor? Britisk professor:
  - ”A haze of overregulated and overcomplicated bureaucracies smothering the rare flames of true entrepreneurial brilliance”

- I hovedsak økonomisk spm. som Kommisjonen og EU har tak i
- Sikkerhets- og forsvarspolitik er et mellomstatlig anliggende
- Kissinger: ”Whom should I call in Europa?”

- EU er et unikt fenomen – one of a kind.
- Vil det overleve? Vil det blomstre? Lett å være pessimist. Stabber seg fra krise til krise
- Tidligere tider med ”Eurosklerose”, frem til Jacques Delors tok over som president i Kommisjonen (1985-1995)
- Ny president, portugiseren José Manuel Barroso, vil han få mer fart på sakene?

6. HVA SKJER I NORGE?

<u>Arbeidsmarkedet</u>	<u>1970</u>	<u>2003</u>
Sysselsetting	100	140
Arbeidede timer	100	108

40 % flere i jobb, men bare 8 % flere arbeidstimer

Deltidsarbeid } Økende
Sykefravær }

9 % er sykemeldt

10 % er uføretrygdet

11 % er på jobb i industrien

Antall uføretrygdede har i gjennomsnitt vokst med 0,2 % av arbeidsstyrken pr. år 1980 – 2003

Arbeidsledigheten vil holde seg i underkant av 4 %.

Pengepolitikk

Svein Gjedrem 26 august:

”... med utsikter til fortsatt lav inflasjon en stund fremover (den var 0,2 % for august 2003-august 2004), skal det store avvik til fra den anslåtte økonomiske utviklingen før renter bør økes..... usikkerhet om effektene av tidligere lettelser i pengepolitikken og den uvanlige lave renten... tilsier at vi bør være varsomme med ytterligere rentenedsettelse”

(mine understrekninger)

Andre land har startet prosessen med heving av renten

Bank of England: fra 3,5 % til 4,75 %

Fed : fra 1 % til 1,5 %

Men Norges Bank og ECB holder fast på sine renter, 1,75 % og 2 % henholdsvis.

Mål om 2,5 % inflasjon, neppe realisert før for 2007

Økt fokus på valutakursen

- Direkte vikning på inflasjonen
- Betydning for konkurranseevnen.

Norges Bank har tre virkemidler

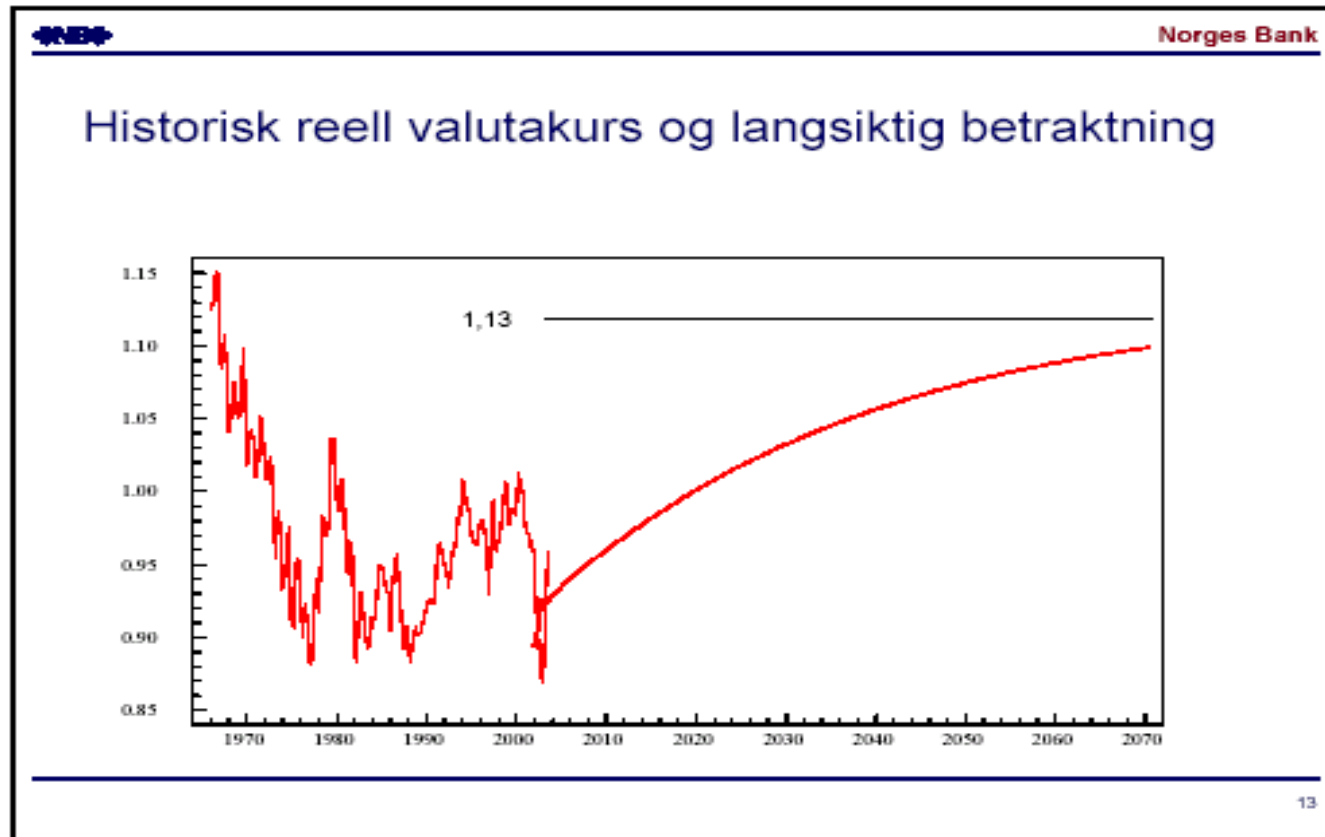
- Renten
- Intervensjoner i valutamarkedet
- Historiene som fortelles

Gjedrem åpner for intervensjoner

”... intervensjoner kan være aktuelt dersom kronekursen er vesentlig forskjellig fra det som er rimelig ut fra fundamentale forhold og kursutvikling samtidig svekker utsiktene til å nå inflasjonsmålet.”

Hvor går smertegrensen?

1 Euro = 8 kroner ?

Kilde: Foredrag av Svein Gjedrem 26 august 2004 (slide 13)

Oljeprisene

- Økt etterspørsel etter olje.
Med 9 % vekst i BNP trenger Kina mer olje.
- Mindre vekst i non-OPEC produksjon
- Usikkerhet

⇒ Oljeprisene kraftig opp.

Men det doblete tidlig på 1980-tallet, målt i 2004 dollar.

10 dollar høyere oljepris, virkninger for OECD

- Veksten i BNP ned 0,5 prosentpoeng
- Inflasjonen opp 0,5 prosentpoeng

- Vil myndighetene stimulere økonomien pga lavere vekst?
Eller stramme inn pga høyere inflasjon?
- Vil markedet presse kronen opp?
Statens petroleumsfond blir fetere
- Hva gjør Gjedrem om høy oljepris gir 1 Euro = 8 Kroner
  - Snakker
  - Intervenerer
  - Endrer renten

?

Realøkonomi

- Industriproduksjonen har sluttet å falle
- Oljeinvesteringene opp med 16 % i 2003 –
ytterligere stigning i år
    Snøhvit
    Ormen Lange
- Privat forbruk øker med 5 % i år og med 4 % neste år
(Norges Bank i juni)
- Samlet vekst i hotellovernattinger i år på 4 – 5 %.
MEN: Bedriftene er brukere, snarere enn flere turister

- Boligprisene opp 14 % siste året.
  - Underskudd på statsbudsjettet er 22 mrd. kr. høyere enn Handlingsregelen tilsier
  - Ny tall fra SSB igår:
    - Veksten i privat forbruk lavere enn forventet
    - Klar økning i boliginvesteringer
    - BNP vokser kjappere
- ⇒ Økende press i økonomien. Konsekvenser for rente og valutakurs?